

השיעור השבועי

גיליון מספר 461

הרב המקדים: הגה"צ רבי בנימין פינקל שליט"א
רב אודסה: הר"ר רבי דוד שלום נקי שליט"א

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבית"כ היזדים ומשודר דרך הליון והרדיו ובקוויים רבים. מיסודו של מרן רבינו עובדיה יוסף זיע"א

ר"ת	יציאה	כניסה	יודועלים
20:17	19:30	18:40	חל אביב
20:14	19:28	18:39	חיפה
20:16	19:30	18:41	באר שבע
20:16	19:29	18:40	

שופטים | ד' אלול תשפ"ד

כתב וערך השיעור:

הרב דכיר פריץ שליט"א

כללו של הרדב"ז בברכות - ג

להפצת עלונים באזור מגורין
התקשרו: 053-4774733

הקמת ישיבת חזו"ע. ביטול למרן זצ"ל. יחסו של מרן הב"י להרדב"ז. יבום קודם לחליצה. מתי סומכים על כללו של הרדב"ז. ס"ת בלי תגיין. מצוות צריכות כוונה גם בדרבנן. שופר שנסדק במיעוטו לארכו. אתרוג שניטלה פטמתו. קנה ערבות מקטן. קידושי אשה ע"י חוב. מי קורא הלל בפורים. שליחות בפדיון הבן. היוצא לשירותים או נוגע במקומות המכוסים באמצע סעודה

יבום או חליצה

ב. הרדב"ז ישב בבית הדין יחד עם הבית יוסף, ומרן היה מכבד אותו ונותן לו לחתום לפניו (קורא הדורות פ"ג, דף לג ע"ב). ופעם הבי"ה העיר על הרדב"ז, דהנה בשו"ת בית יוסף (אה"ע סי"ב) נשאל לגבי בעל שנהרג, והיתה לו אשה אשכנזיה - בזמנו בצפת היתה קהילה קטנה של אשכנזים - ובא אח שלו ורצה להתחתן אתה ולקיים יבום, אבל היא לא רצתה, ובית הדין פסקו לו שיעשה חליצה, אמר: אבל אני עושה כדעת הרמב"ם (פ"א מהל' יבום וחליצה ה"ב). אמרו לו: אבל היא אשכנזיה, וכי אתה רוצה לכופ אותה לעשות כדעת הספרדים! ועוד שהיא כמו שטוענת 'מאיס עלי', ולהרמב"ם בודאי שאין

כללו של הרדב"ז

א. הזכרנו בשיעורים הקודמים את כללו של הרדב"ז (ח"א סימן רכט, תרכ"ו, תרמ"ב, תרס"ה, ב"א רע"ו), שכאשר יש מחלוקת בברכה אומרים ספק ברכות להקל, לחומר איסור ברכה לבטלה, אבל כשהמחלוקת במצוה ואגב הברכה נגדרת, לא אמרין סב"ל וברוכי נמי מברכינן. והבאנו כמה דוגמאות. ראש ישיבה ליטאי אחד אמר למישהו שראה את גיליון "השיעור השבועי" בבית וגן, והתפעל מאוד מהנושא, אמר: לא ידעתי שיש כזה כלל יפה לרדב"ז, ויש ראיות בעד וראיות נגד... ובאמת צריך להרחיב את הידיעות בכל חלקי התורה שלנו.

1 מדברי הגה"צ הרב בנימין פינקל שליט"א: פעם באתי עם ר' חיים שמואלביץ לחתונת בתו של רבי שבתאי אטון, והיה שם מרן הראשון לציון בעל היביע אומר זצ"ל, ולא ידעו את מי לכבד לערוך חופה, אמר ר' חיים שמואלביץ: יש כאן את הרב. ומרן אמר: רבי חיים יסדר חופה! כך אמר כראשון לציון. ואני זוכר את לחיצת הידים החמה שלהם... הוא סידר והרב קיבל ברכות, צדיקים מסתדרים ביניהם, הלואי שאנחנו נסתדר...

אחי, אני אומר לכם בהתרגשות רבה, כל הישיבות הקדושות - חסידים, ליטאים, ספרדים - כולם אסירי תודה למרן הראשון לציון שליט"א שעומד על המשמר נגד כל אלו שלוחמים בדת, ודואג ליישובות הקדושות, וזו בעצם דאגה לחילים שמצפים לזכויות. יש כל מיני הסתה ואיומים, לא נעים לומר אבל אני הייתי מפחד... והרב לא מפחד ואומר את דבריו ברבים, גם כששופכים עליו ממטרות אומר תשפכו עוד, אני דואג לכל העם! וזה רק מיעוט רעשן שמתנגד, אבל רוב ככל עם ישראל רוצה טוב, רוצה תורה ויראת שמים, יש להם נשמה פנימית!

כולנו אסירי תודה למרן שליט"א על שאומר דברים חותכים, ואיים: אם לא יתנו ללמוד תורה נלך לחוץ לארץ!... הארץ לא יכולה לסבול בלי תורה, כי כל הקיום שלנו הוא רק על ידי התורה הקדושה! הם חשבו שהרב הוא גם רב שלהם, וזה נכון, הרב מחנך אותם. זו הצלה גדולה. אני מודה לקב"ה שהרב הזמין אותי וזכיתי להיות כאן, ומתי שאני פוגש את הרב הוא נותן לי ברכה שהיא דלק להמשיך הלאה, אומר לי איזה חיזוק שמשפטף לנשמה. אשרים שזיכתם, אשרי הדור שזכה שהקב"ה שתל בו את מרן שליט"א! יהי רצון שיגלה כבוד ה', ויראו בחוש כמה כל בן תורה תורם לציבור מכל הבחינות.

מדברי הרב דוד שלום נקי שליט"א: ברשות מורנו ורבנו מרן הראשון לציון שליט"א, זכינו ב"ה להיות תלמידים של מרן שליט"א עוד בישיבת "חזון עובדיה", ועוד לפני כן, קרוב לארבעים שנה, מתקופה לאחר הבר מצוה היינו הולכים לשיעורים של מרן שליט"א בביתו בלילות שבת, היו באים מעטים, אבל זכינו הקב"ה, ובאיזה אבהות ורחמנות הרב נהג איתנו. בפרט לפני 31 שנה בדיוק כמו עכשיו, שזכינו שמרן שליט"א פתח את ישיבת חזון עובדיה. ואביו מרן זצ"ל היה מגיע בכל שבוע לתת שיעור, וביום הראשון שנפתחה הישיבה, מרן הגיע עם

הרבנית מרגלית ע"ה, והביא אתו ספר תורה, ונתן שיעור על הדף הראשון במסכת גיטין, בדין עד אחד נאמן באיסורין. באמצע השיעור מרן לפתע נזכר ושאל, איפה הרבנית? הרי אין עזרת נשים בישיבה. אמרו לו שהנהגה ראה שאין לרבנית מקום ולקח אותה לבית, ומרן נרגע. איזו שימת לב! ואז הרבנית הוציאה שקית סוכריות טופי, ומסרה לחלק לתלמידים, אחרי השיעור הרב אמר למרן זצ"ל: אבא, בא תראה את חדר האוכל של הישיבה, כל השלחנות ערוכים בטוב טעם. מרן הסתכל ונהנה, ואמר לרב: אם תתן להם לאכול טוב, לישון טוב, תוכל לתבוע מהם טוב. כי על ידי כך יהיה להם יישוב הדעת ללמוד.

אנחנו זכינו למה שרבים לא זכו, שראש הישיבה נמצא מהבוקר ועד הלילה, יושב כל היום ועוסק בתורה, "נער לא ימיש מתוך האהל" (שמות לג, יא), איפה יש ראש ישיבה שכל היום נמצא בבית המדרש? וזה נתן לנו כוח, עוז ותעצומות, לשבת ללמוד בהתמדה. הרב היה מסתובב בסדר, וכשראה בחור שלומד בלי חשק, אמר לו, נכון לא אכלת ארוחת בוקר? כן, איך הרב יודע?... לך תאכל ותלמד יותר טוב. איזו שימת לב!

אני זוכר שלפעמים כשנגמר הסדר בשעה 22:30 אמרו לראש הישיבה: הרב, יש בחדר שיעורים סיום מסכת של בחור משיעור א' שסיים מסכת תענית או מגילה. ולמרות שמרן שליט"א היה כותב ספרים לכל העולם, ספרים לדורות, היה מפסיק את הכתיבה ויושב רבע שעה כדי לעודד. מרן נותן קורס לראשי ישיבות איך לאהוב את הבחורים, אם היו אוהבים אותם כל כך ומראים להם אהבה, הנשירה היתה הרבה פחות, כי כשבחור רואה שמעריכים ומכבדים אותו, זה מעודד.

לפעמים בסוף בין הזמנים יש הרגשה לבחורים שקשה להם לחזור לישיבה, אבל אצלנו בחזון עובדיה לא היתה הרגשה כזו, היינו מחכים מתי ראש חודש אלול ונוכה שוב לחזור לישיבה. היינו נהנים מהלימוד, כי הרב דאג שהבחורים ילמדו בשמחה, בחשק ובהתלהבות.

בלילות שבת איזה תענוג היה, ובפרט בחורף שהלילה ארוך, הרב תיקן סדר ביביע אומר, לא מחייבים אף אחד, אבל 99 אחוז השתתפו, ומי שהשתתף הרוויח, בבית המדרש היו כמאה וארבעים בחורים שכולם לומדים יביע אומר בחברותות, כל אחד לומד איזה חלק וסימן שחפץ, והרב היה יושב בראש, והיו באים ושואלים

כופין לכנוס, ועוד טעמים שאמרו לו לעשות חליצה ולא יבום. והוא לא שמע לבית הדין, עד שנידה אותו. כשנכנס לבית הכנסת, אנשים לא ידעו מה לעשות, אם הוא מנודה אסור לשבת בארבע אמותיו, ואמר להם הרדב"ז - שהיה מחברי בית הדין - אל תשגיחו בנידוי. ומרן הבית יוסף כתב, ויפה עשו שנידוהו עד שיחלוץ, ואם יש מי שלבו נוקפו מלהסכים לנדונו, לפחות ראוי להסכים בקבלת חרם להבדל ממנו עד שיחלוץ.² וגם בנידון שלנו הבאנו כמה ראיות שהשלחן ערוך והרמ"א לא סוברים ככללו של הרדב"ז.

מתי מוכחים על הרדב"ז

ג. בא מרן החיד"א (לדוד אמת קונטרס אחרון סי' כא, שם הגדולים ד"ב ע"א) ועשה כמו פשרה בין הפוסקים, שאף שאין הלכה כדברי הרדב"ז, וגם כשהמחלוקת במצוה אומרים סב"ל, מכל מקום כאשר השלחן ערוך פוסק להכשיר את המצוה, או שכן פסקו רוב הפוסקים, או שכן המנהג להכשיר את המצוה, הברכה נגדרת וברוכי נמי מברכינן. ולכן ספר תורה בלי תגין,³ או שהתגין נפרדים מהאותיות ויש רווח ביניהם, אף שיש פוסלים, כיון שיש מחלוקת במצוה אם ספר תורה כזה כשר, שדעת ר"ת ספר התרומה והרא"ש לפוסלו,

אותו שאלות. כמה זה הקנה לנו דרך נכונה ואהבה ללימוד ההלכה. ואחר ששעות של לימוד בליל שבת משש וחצי עד שתיים עשרה וחצי בלילה, כבר עבר שיעור עיכול, והבחורים רעבים. היו כאלה שהתגבבו למטבח ולקחו מהחמין, ובבוקר נשאר חצי סיר... ראש ישיבה אחר היה אומר: רבותי, אני לא מרשה, זה גזל! יש ישיבות שסוגרים את החמין עם מנעול... ומה הרב עשה? אמר לטבח: תעשה בבקשה עוד סיר של חמין לליל שבת, הם לומדים תורה - מגיע להם! אתם מבינים מה זו הבנה לנפש הבחור, איך בחור כזה יהיה שבבניק? הוא רואה איך אוהבים ומחבבים אותו.

כמה צריכים ללמוד ממרן שליט"א חוץ מההלכות, גם את ההנהגות. כמדומה שלא היה ראשון לציון שקודם לכן היה עשרות שנים ראש ישיבה, כל הראשונים לציון הגיעו מעולם הרבנות או הדיינות, ומרן שליט"א הראשון שהגיע לרבנות אחר שלושים שנות ראש ישיבה. ה' יתן לו כוח ובריאות להמשיך להנהיגו בדרך של מרן, לא ימינה ולא שמאלה, אנחנו יודעים מי בדרך של מרן, ולא מאלה שמתבלבלים, ב"ה יש לנו את מרן שליט"א 'ברא כרעא דאבוה', ה' ישמרהו ויתן לו אריכות ימים ושנים. אמן.

דברי מרן שליט"א: חזק וברוך לכבוד הגאון הצדיק הרב בנימין פינקל שליט"א, מבטיח ישיבת מיר, שיש שם אלפי בחורים, ושומעים אותו עוד בחורים משייבות רבות ומקבלים ממנו חיוק, ובע"ה ביום שלישי כולנו חוזרים לישיבות, ולכן בתחילת זמן היה הכי מתאים להביא את הרב שידבר כאן, כי מכאן שומעים אותו כל בני התורה, בחורי הישיבות והאברכים, בכל מקום שאני מגיע באים אלי בחורים ואברכים, כבודו אמר כך בשיעור ואמר כך... כאן זה המקור של כל בני התורה והישיבות! יישר כח לכבודו על הדברים שדיבר על בני התורה שנותנים את הכח לחיילים, דברים נפלאים, יזכה להגדיל תורה ולהאדירה. אמן ואמן.

כמו כן חזק וברוך לרב הגדול מזכה הרבים, מרביץ תורה, רבי דוד נקי מדימונה. משפחת נקי כולם תלמידיו וחסידיו של מרן זצ"ל. וגם רבי דוד מקטנותו היה דבוק במרן, ואפשר לומר שיישבת חזון עובדיה הוקמה בזכותו. כי באותה תקופה מרן נהיה מנהיג באופן רשמי, תמיד היה מנהיג, אבל אז החליט עם איזה ממשלה ללכת, והיו כמה שהיה קשה להם לסבול שהרב מחליט, בבני ברק צריכים להחליט... ויצאו נגד מרן בצורה מוגזמת וחריפה. הרב נקי למד בבני ברק, וסבל שם, ולכן ארגן משלחת בחורים למרן ביום ששי בצהרים, ואמרו לו: אנחנו סובלים, מזלזלים במרן, ואנחנו רוצים שהרב יקים לנו ישיבה. ומרן שמע אותם. ביום ששי בצהרים הרב התקשר אלי, תבוא אלי לשבת. אבל הכל כבר מבושל... תקפיא הכל ותבוא!!!... אף פעם לא סירבתי למרן, הקפאנו הכל ובאנו אליו לשבת.

גם בענייני הלכה אנחנו מתבטלים למרן ביטול גמור, וכשכתבתי משהו ולאחר מכן מרן כתב אחרת, אני מיד חוזר ב"י. היה לי פעם ויכוח עם הגאון הרב שמואל פנחס, לגבי אדם שיש לו דין ודברים עם אשתו ועומדים להתגרש על פי פסק בית דין, אבל לא הספיקו להתגרש והאשה נפטרה, הרב פנחס (חיים וחסד ע"ק) פסק שלא לשבת שבעה עליה, אבל אני אמרתי שהוא לא נתן גט, ועדיין היא אשתו - אשת איש, ולכן צריך לשבת עליה שבעה, ולפני עשרים ואחת שנה דיברתי על זה עם מרן והסכים אתי. אמנם בשו"ת תעלומות לב (ה"ג סי' טו) לרבי אליהו חזן, כתב כיון שלא יורש אותה גם לא מתאבל עליה, הא בהא תליא. אבל אמרתי למרן שיש לחלק בין דיני ממונות לאבלות, כי עדיין 'אגידא ביה' והיא אשתו, ובילקוט יוסף אבלות (עמ"ס ש"ט) כתבנו את כל המשא ומתן. והנה אחרי שנים מרן חיבר את הספר

ורבינו הא"י החמיר מאוד בזה, אבל דעת הרמב"ם (פ"ז מהלכות ס"ת ה"ט, ובשו"ת פאר הדור ס"ס סח) דכשר. ומרן בב"י (סי' לו) התיר בשעה"ד כשאין מי שידע לתייג האותיות, ובשלחן ערוך (סימן לו סעיף ג) פסק בסתם להכשיר⁴, והסיבה לכך שבעת שחיבר את השו"ע ראה מה"ש רבינו ירוחם, שרבינו האי גאון ודעימיה הכשירו ס"ת בלא תגין, לכן סתם בש"ע להכשיר, וכיון שקבלנו הוראות מרן יכולים לברך על ס"ת זה כשאין ס"ת אחר, ולא אמרי' בזה סב"ל כיון שהמחלוקת במצוה. והרי החיד"א (ברכ"י סימן ז סק"ג, חיים שאל ח"ב סי' טו) הוא זה שחידש בשם רבותיו שאומרים סב"ל נגד מרן, דלא כפשטות דברי האחרונים הקדמונים, כמו בספר בית דוד (חאו"ח סי' תא) - שהיה לפני כ-280 שנה, שקיבלנו הוראות מרן כולל בענייני ברכות. והחיד"א עצמו הורה בספרו שם הגדולים שכאשר המחלוקת במצוה ומרן פסק כן לא אמרינן סב"ל, ודברי מרן החיד"א עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר (ה"ע ח"ח עמ"ר רנח).

עיבוד לשמה

ד. יש כעשרה פוסקים שהסכימו לכלל זה, המגן אברהם (סי' לב ס"ק נא) - גדול האחרונים לפני מעל 300 שנה⁵ - כתב לגבי עור הבתים, שלדעת רוב

חזון עובדיה אבלות (ח"ב עמ"ק קכ), ולהפתעתי אני רואה שכתב שלא יושב עליה שבעה, כי הלכה כדברי המקל באל. ראיתי כך, ומיד במהדורה הבאה - כל שינוי פלאטה עולה 32 דולר... - עשיתי כוכב וציינתי לדברי החזון עובדיה, ובטלה דעתי מפני דעתו. למרות שהתווכחו על זה, אבל לא התעקשתי, אלא ביטלנו דעתנו בפני גדול הדור, מי לנו כמו מרן, יש מישהו שיכול לכתוב "ביעי אומר", ובפרט חלק ד', אלו תשובות שיש שם!

בליל שבת אחרי הסעודה אמר לי מרן: בא נצא קצת לטייל. לא הבנתי, מה הרב רוצה, לראות את הגלים מתנפצים?!... מרן היה גר ברחביה, יצאנו לטייל, ואמר לי מרן: תשמע, באו אלי היום משלחת ובראשם רבי דוד נקי, וביקשו שנקים ישיבה, וחשבת שאתה צריך להקים אותה. אמרתי: יש לי כולל גדול של עשרות אברכים, ואני יושב על התורה ועל העבודה, וכותב את הילקוט יוסף - אז יצאו הכרכים שבת ב', שבת ג'. אמר: נכון שאתה כותב ספרים, אבל תקים ישיבה שהיה מי שילמד בספרים שלך... וכך טייל איתי הלוח וחזר כדי לשכנע אותי שצריך להקים בישיבה. ואמר, מה רוצים ממני בבני ברק, וכי אני תלמיד שלהם שמשועבד להם?! וכי אין לנו דעת תורה?! דעת תורה יש רק במקום מסויים?! מי שלמד תורה בהתמדה עשרות שנים יש לו דעת תורה. אבל אני נשארת בשלי.

כשנכנסו לבית, הרבנית שאלה את מרן: נו, הוא הסכים? לא, זה עיראקי עקשן... הרב נכנס לחדר ללמוד, לקחה אותי הרבנית למטבח ואמרה: אתה לא יודע כמה חשוב לאבא שתקים ישיבה, כואב לו מאוד שרואה שמנסים להעלים את התורה והדרך שלו. והוסיפה ואמרה: תשמע, חסכו לי בחשבון שש מאות אלף שקל - אז היה שווה יותר - ואת כל זה אני מעבירה לך בשביל שתפתח ישיבה! תבין כמה זה חשוב. כשראיתי שהם כל כך רוצים לא עמדתי בזה, ונפתחה הישיבה, ובזכות מי? בזכות כבוד הרב נקי, אשריו ואשרי חלקו. ובה זכינו להעמיד אלפי תלמידים שכולם דבוקים בתורה של מרן. וחכם דוד הולך בדרכו של מרן ומוזכה את הרבים, הולך לשבתות ברחבי הארץ, שבת שכולה תורה בבית שאן, שבת באילת, ולא נותנים לו מטוס, הוא נוסע ברכב... ב"ה למד ממרן זצ"ל איך לזכות את הרבים. נברך אותו שיעשה עוד כהנה וכהנה ויזכה להגדיל תורה ולהאדירה. אמן.

² במלחמת יום הכיפורים היו בחורים מיישיבות הסדר - כרם ביבנה ועוד - שנהרגו, בעשרת ימי תשובה לפני כן מרן זצ"ל בחן קבוצה שלמה מכרם ביבנה והתפעל מידיעותיהם, וכשפרצה המלחמה לקחו אותם להיות שליחי ציבור בבסיסים ונהרגו שם. ומרן היה מתעניין על כל אחד ואחד שנהרג, ושמע שיש איזה יחידים שהתחננו לפני מספר חודשים ונהרגו צעירים בלי ילדים, האשכנזים עושים חליצה, אבל הספרדים עושים יבום, כדעת הרמב"ם והשלחן ערוך (אה"ע סי' קסה ס"א) ומרן קרא לאחים לביתו בתל אביב ושכנע אותם שיתחננו ויקיימו מצות יבום.

³ לכתחילה אותיות שעטנ"ז ג"ץ עושים להם שלשה תגים מעל כל אות, ואותיות בד"ק ח"ה עושים להם תג מעל כל אות.

⁴ בבית יוסף כתב להתיר "בשעת הדחק", ולאחר מכן בשלחן ערוך כתב רק שאם לא תייג לא פסל, כי בינתיים ראה מה שכתב רבינו ירוחם שרבינו האי גאון ודעימיה - לפני קרוב לאלף שנים - הכשירו ספר תורה בלא תגין (שם הגדולים שם).

⁵ חכם בן ציון אבא שאול זצ"ל היה מחשיב מאוד את סברת המגן אברהם, ואפילו היה מתבטא ששקול כנגד שלשים או ארבעים פוסקים, עד כדי כך שיש דברים שכתב כדעת המגן אברהם ולא שם לב שהם נגד מרן השלחן ערוך, וכגון לגבי

שופר שנמדק

ה. גם הגאון רבי רחמים חי חויתה הכהן - מגדולי רבני ג'רבא - בספרו זכרי כהונה (מערכת ש אות מז) כתב לגבי שופר שנמדק במיעוטו לאורכו, שהפוסקים חולקים אם אפשר לתקוע בו, ודעת מרן (סימן תקפ"ט סעיף ה) להכשירו, וכיון שדעת הרדב"ז כשהמחלוקת היא בעיקר המצוה "ונקטינן להכשיר", אם כן הברכה נגדרת אחר המצוה ולא אמרינן בזה סב"ל, ושכן דעת הישיב משה הנ"ל (יביע אומר ח"ה האו"ח סימן מב).

אתרוג שניטלה פטמתו

ט. וכן כתב הגאון רבי משה כלפון הכהן בשו"ת שואל ח"ג (סי' קמח) וח"ד (יו"ד סי' א), בדיון אתרוג שניטלה פטמתו, שאפשר לברך עליו בחול המועד, כיון שמרן השלחן ערוך (סי' תרמ"ט ס"ה) פסק שכשר הוא בשאר הימים, ובצירוף דעת הרדב"ז שהמחלוקת היא במצוה, לא אומרים סב"ל ויכול לברך עליו.

קנה ערבות מקטן

י. וכן משמע מדברי הגאון רבי אליהו מני (בהערותיו לספר רב ברכות עמ' פד, ובנד"מ מוכן ניר דוד עמ' כ) - חברו של הבן איש חי מבגדאד - לגבי קנין דרבנן אי מהני לדאורייתא, כגון מי שקנה ערבות מנער לפני בר מצוה⁹, הפעוטות קונים מדאורייתא, כשיש דעת אחרת מקנה אותם, אבל אינם מקנים אלא מדרבנן (ע' בש"ע ס' תרנ"ט ס"ו), האם הקונה שקנה ממנו בקנין דרבנן, יכול לצאת בזה ידי חובה ביום טוב הראשון שנאמר עליו "ולקחתם לכם ביום הראשון" - משלכם היא (פסחים ה. סוכה כו: כ"ט), ולברך על ערבה כזו? נחלקו הפוסקים, וכתב רבי אליהו מני שלא נתבררה דעת מרן בזה ולכן סב"ל, ומשמע שאילו היתה מתבררת דעת מרן לא היה חושש לברך.

התקדשי בחוב זה

יא. והנה הבית יוסף באבן העזר¹⁰ (סי' מח) דן בשמעון שחייב לראובן מאה דולר, ולא מוצא אותו, ובחנתונה אמר לכלה במעמד שלשה אנשים: תתקדשי לי בחוב שיש לי אצל ראובן, שכתב הרמב"ם (פ"ה מהל' אישות הי"ז) שמקודשת, ולדעת רבינו ירוחם (נכ"ב ח"א קפ"א ע"ג) מקודשת מדרבנן, וכתב הבית יוסף, ואינו מוכרח, שיש לומר שכיון שכך תיקנו רבנן שהחוב נקנה במעמד שלשה, נקנו לה המעות, וכיון שנקנו לה הרי זה כאילו נתן לה כסף, והיא מקודשת דאורייתא. ולפי זה גם לגבי ארבעת המינים שקנה בקנין דרבנן, מועיל לדאורייתא, שיכול לקיים בהם את המצוה ביום הראשון, ואף שיש מחלוקת במצוה, כיון שמרן פסק להכשיר, ברוכי נמי מברכינן.

הלל בפורים

יב. וכן מבואר בדברי הרב ארץ צבי (עמ' תצה לסי' ט) שהביא בשם השערי תשובה (סימן תרצ"ג סק"ב), שלדעת המאירי (מגילה י"ד) העיקר כמאן דאמר קריאתה זו הלילה, ולכן מי שאין לו מגילה כשרה יקרא את ההלל בלא ברכה, שכן נראה בפשיטות דעת הרמב"ם, ולפי דברי הרדב"ז כיון שאנו תופסים שיטת המאירי שיש לו לקרוא ההלל, מדוע לא יברך, "הא כבר נהגו" כהמאירי במצוה, ואם כן שפיר יכול לברך¹¹. ע"כ. ומבואר שהבין

⁸ זו היתה עיר של חכמים וסופרים, כולם היו יושבים ועוסקים בתורה ומחברי ספרים, חידושים על התורה, מוסר, גמרא, הלכה.

⁹ אבא שלמה לא נותן להם דמי כיס, וצריכים דמי כיס, וקונים במחיר זול ומוכרים. צריך לברר שהילד המוכר קנה, ולא גנב חלילה וקטף בלי רשות, ערבה גזולה פסולה (סוכה לג).

¹⁰ צריך ללמוד אבן העזר, ובכלל ללמוד את כל התורה כולה. מרן היתה דעתו שמייד אחר החתונה יתחיל ללמוד בית יוסף חצי יום, וחצי יום גמרות בעיון. ואצלנו בכלל חזון עובדיה בשנים תשל"ג, תשל"ד, למדנו בית יוסף יורה דעה ואחר כך אבן העזר, ומרן היה מודריך אותנו, כל גמרא שהבית יוסף מביא, תעצור, תביא את הגמרא ותענין בה בפנים. וכן כשמוכיר רמב"ם, לפתוח את הרמב"ם ולענין בו ובנושא כלים, ואחר כך להמשיך בבית יוסף, והלימוד היה לוקח לנו זמן רב. ומרן היה בא לכולל, וישבנו עשרות אברים יחד אתו ולמדנו עמו בית יוסף.

¹¹ להלכה לא נהגו לברך על ההלל בפורים. בספר חושקי חמד (מגילה י"ד). לרבי יצחק זילברשטיין, דן לגבי אשה שלא יכולה לשמוע מגילה, כגון שבעלה נסע להביא

הפוסקים צריך לעבד אותו לשם מצוה, וזה מעכב - יש מחלוקת אם צריך לומר דוקא בפה או מספיק במחשבה, ולהלכה מספיק מחשבה טובה להוציא בשפתיו - אבל להרמב"ם (פ"ג מהל' תפלין ה"ו) אין זה מעכב, ובשלחן ערוך (סעיף לו) כתב: צריך שיהיה מעובד לשמו היכא דאפשר. ומשמע מדבריו שאין זה מעכב. וכתב הב"ח שאם לא מעובד לשמו יניח בלי ברכה, לחוש לרוב הפוסקים. אבל המגן אברהם כתב שכדאי הוא הרמב"ם לסמוך עליו לברך, שגם רש"י⁶ סובר כמותו (ע' ביאור הלכה ד"ה היכא דאפשר). וזה מסייע לכלל האמור שאם מרן פסק הלכה להכשיר את המצוה, לא חוששים לסב"ל, ולמרות שזה לא כתוב מפורש בדברי המגן אברהם, אבל כך מהלך הדברים.

הדס שנקטם ראשו

ה. וכן משמע מדברי הגאון רבי יונה נבון - רבו של החיד"א, ונכדו היה הראשון לציון הרב יונה משה נבון - בספרו גט מקושר (בתוספי הרא"ם להל' לולב, דק"כ ע"א) שכתב שבשעת הדחק בודאי שיש לברך על לולב שנקטם העלה העליון האמצעי שעל השדרה, כל שלא נקטמו רוב עליו, וכפסק מרן השלחן ערוך שקבלנו הוראותיו, ודלא כהריטב"א והר"ן והרב המגיד שכתבו לפסול, וכן פסק הרמ"א (סי' תרמ"ה ס"ו). והובא גם במחזיק ברכה (סי' תרמ"ה סק"ב). ועוד כתב מהר"י נבון בגט מקושר (דק"כ ע"א) להכשיר בשעת הדחק הדס שנקטם ראשו בברכה, כדעת רוב הפוסקים ומרן, ואף שהראב"ד כתב: רוח הקודש הופיעה בבית מדרשינו ופסלנו הדס שנקטם ראשו, וכן הסכימו הר"ז⁷ בספר המאור, והמאירי בבית הבחירה (סוכה לד:), מכל מקום הרמב"ן דחה ראיותיו, והסכים לדברי הגאונים להכשיר. והכי נקטינן. ע"כ. והובא גם במחזיק ברכה (סי' תרמ"ה סק"א). והרי הם בעלי השמועה שאומרים סב"ל אפילו נגד מרן, ולמה כאן לא פסקו כאן כשיטתם. ועל כרחק שיש לחלק בין כשהמחלוקת בברכה או במצוה עצמה, וכחילוק הרדב"ז הנ"ל, ומכיון שגם מרן שקבלנו הוראותיו סבירא ליה שיוצא ידי חובה בלולב כזה, משום כך שפיר דמי לברך (יב"א ח"ה האו"ח סי' מב סוף אות ה).

ארבעת המינים

ו. הגאון רבי משה שתרנג - היה לפני כ-100 שנה בתוניס - בשו"ת ישיב משה (סי' רנד), במחלוקת הפוסקים אם האתרוג⁷ או ההדס כשרים, ומרן פסק להכשיר, שכתב שגם לענין הברכה יש לברך כדעת מרן ולא אומרים בזה סב"ל נגד מרן, והואיל ואין המחלוקת בברכה אלא בגוף המצוה. וראיה מדין ספר תורה בלי תגין, שמרן סבר להכשיר, והב"ח בשם כמה פוסקים חולק על מרן ופוסל, ואנן קיימא לן דכשר, כמו שכתב החיד"א בספרו לדוד אמת.

ראב"ד ג'רבא

ז. גם ראב"ד ג'רבא⁸ הגאון רבי משה מאזוז בשו"ת ויסמוך משה (דף י"ב ע"ג) - היה לפני מעל 100 שנה, היה מתכתב עם הגאון רבי משה כלפון הכהן בעל שו"ת שואל ונשאל שנפטר לפני 74 שנה, והיה זקן ממנו - כתב, דאף דקיימא לן סב"ל אפילו נגד מרן, מכל מקום אם המחלוקת בעיקר המצוה, ומרן הכריע להכשיר, אין לומר סב"ל נגד מרן, אלא ברוכי מברכינן.

כוונה במצוות דרבנן, שהרדב"ז (סימן לד) פסק שאינן צריכות כוונה, וכן פסק המגן אברהם (סימן סק"ג), ובאור לציון (ח"ב פרק מה אות ד) כתב שהלכה כהמגן אברהם. אבל אחר אלף אלפי המחילות מכבוד תורתו שהיה מגדולי הדור, הרי זה נגד מרן (סימן ר"ג סעיף ג. סי' ר"ט, ועוד) שמצוות צריכות כוונה גם בדרבנן.

⁶ לפעמים הייתי יושב עם מרן זצ"ל על הילקוט יוסף בשנים תשמ"א-תשנ"ג, והייתי מצוין לכל מיני פוסקים, ואם לא הייתי מודקדק בסדר הדורות, מרן היה מעיר, אך אתה כותב משכנות יעקב מקרלין לפני החתם סופר, החתם סופר היה יותר מבוגר... פעם מרן התרגז, והרבנית היתה במטבח ושמעה שהרב צועק, רצה ואמרה: למה אתה צועק עליו? אמר, שיכתוב לפי הסדר, מה הוא כותב הרמב"ם ורש"י, שיכתוב רש"י והרמב"ם... מרן הקפיד על הדברים האלו.

⁷ אתרוג שנפל לו הפיטם ביום הראשון, לא יעזור שינעץ מחט ויחבר, או ידיבק עם דבק מגע... וזה נפסל. ולגבי חול המועד האתרוג כשר אף בלא חיבור, ראו בילקוט יוסף (ארבעת המינים עמ' שיג).

בפשיטות שאם נהגו כאותו מאן דאמר, או לחילופין נפסקה ההלכה כאותו מאן דאמר, שפיר סמכינן על הרדב"ז בספק במצוה.

יש מקור או אין

יג. יש מחבר מוזמננו, תלמיד חכם ובקי גדול, בימיו האחרונים של חכם יעקב אחי ע"ה ביקרתי אצלו והתווכחנו מי יותר בקי בדור, פלוני או פלוני, ואני טענתי שאותו מחבר בקי גדול, אבל פלא פלאים, חכם זה הביא מה שכתב רבי חיים פלאג' (לב חיים ח"א סימן צא), שדן לגבי דבר שיש בו מחלוקת במצוה, ואף שנפסק להכשיר את המצוה כתב שלא לברך, ומשמע שלא מסכים להחיד"א בכלל זה. וכתב אותו מחבר, זה לי רבות בשנים שפשרה זו תמוהה בעיני מאד, וכעת לא ידעתי לה בית אב בהלכה. וטוען שגם חכם בן ציון אבא שאול הסכים אתו. אולם במחילה מכבודו שאנו מכבדים אותו, אבל את התורה אנחנו מכבדים יותר. והרי הוא פותח יביע אומר¹², ושם (ח"ה ח"א סימן מב אות ד-ו, ח"ט ח"א סימן מו אות ב וח"ד סי' כ, ועוד) הביא להקת פוסקים שכתבו כן, ומהם המגן אברהם, החיד"א, רבי משה כלפון הכהן, רבי אליהו מני הנ"ל, ועוד.

שליחות בפדיון הבן

יד. אותו מחבר הוכיח ממה שכתב הגאון רבי חיים פלאג' בשו"ת לב חיים ח"א (סי' צא), לגבי שליחות בפדיון הבן¹³, שהריב"ש (סי' קלא) - אחד הראשונים, תלמידו של הר"ן לפני כ-600 שנה - הסכים לדברי הרב השואל, שלא מועיל למנות שליח לפדיון הבן, כמו כל מצוות שבגופו, וכן פסק הרמ"א (ויד"ס סי' שה סי'), והחתם סופר (ח"ו ד"ר סי' רצג, סי' רצה) מבאר באורך מה זה שונה מכל שליחות¹⁴ שבתורה, וכתב שזה כמו מצוה שאחר אינו שייך בה. ומרן השלחן ערוך לא הביא דין זה, ולדעת רוב האחרונים, הש"ך (סי' ק"א) והט"ז (סי' ק"א) ועוד, מועילה שליחות בפדיון הבן, וכך ההלכה (ולקוי" שבע שמחות ח"ב עמ' רלה). ולכן אם נמצא בבית הסוהר יכול למנות שליח דרך הטלפון ולומר לו, הכסף נמצא במגירה, תתן אותו לכהן. וכתב רבי חיים פלאג', שהפודה את בנו על ידי שליח לא יברך, שספק ברכות להקל. ולכאורה הרי המחלוקת במצוה והברכה נגרת אחריה, ואם כן מדוע לא כתב שייברך על הפדיון, אלא ודאי שגם במקום שרוב הפוסקים סוברים להכשיר את המצוה, ומן הסתם מרן השלחן ערוך יסכים להם, חוששים לסב"ל. וכן משמע מדברי הגר"ח פלאג' במקום אחר (לב חיים סי' עח). אולם כשהמחלוקת במצוה ודעת מרן להכשיר את המצוה, ויש חזקת חיוב, אנחנו פוסקים הלכה כדברי האחרונים שלא חשו לסב"ל.

הפסק בפעודה

טו. אדם שנמצא באמצע הסעודה ויצא לשירותים, או נגע במקומות המכוסים, הכניס את היד לגב וגירד, או שגירד בראש מתחת הכיפה, צריך

כסף לכולל שלו, שתקרא את ההלל, ואף שבודך כלל היא פטורה מהלל, מכל מקום זה הלל שהוא זכר לנס.

¹² סיפרו לי אנשים שחכם זה עוד לפני חמישים שנה היה הולך למקוה ביום ששי, והיו אומרים לו יצא יביע אומר חלק ה', חלק ו', היה מתלבש מהר ורץ לחנות להשיג את הספר.

¹³ כבר סיפרתי (השיעור השבועי מס' 455 אות ט והלאה) שלפני חודשיים היה לי מקרה שישבתי סנדק, ואמרו שהאב לא רוצה להגיע לברית, וביקרתי "להכניס", והאמא בירכה "שהחיינו", ואמרו לי שהוא בן בכור, ושאלתי מה יהיה עם הפדיון? אמרו, האמא תפדה. אבל אמרתי להם שהיא לא יכולה לפדות, כי המצוה מוטלת על האב, כמובא בגמ' (קידושין טט), וגם אם תפדה אותו זה לא מועיל, וצריך לחזור ולפדות. אמרתי להם שידברו עם האבא שיפדה, או לפחות ימנה שליח. לבסוף אמרו לי ששמע שדיברתי על זה, והתרצה ועשה פדיון, אשריו ואשרי חלקו.

¹⁴ בברית נהגו שאבי הבן אומר למוהל: הריני ממנה אותך שליח למול את בני, ופעם אמרתי לאבי הבן, בשביל מה אתה צריך לומר את זה, בשביל מה הזמנת אותו?! אבל אמרו שגם לפני מרן זצ"ל אמרו כך ומרן שתק, ואם כן גם אנחנו צריכים לשתוק...

¹⁵ אבל בשאר מקומות וכגון שמעמיק בלימוד ומשחק בזקן... לא צריך ליטול ידים. ואם באמצע הלימוד ידיו עסקניות ונוגעות במקומות המכוסים, לא יקום בכל רגע ליטול ידים ויפסיק את הלימוד, אלא ישפשף ידיו בבגד או בשאר יומדי דמוק'.

ליטול ידים¹⁵. ואמנם הבית יוסף (סי' קסד) הביא בשם תשובת הרמב"ן (סי' קצה) שצריך ליטול ידים בכלי ולברך על נטילת ידים, וכן פסק בשלחן ערוך (סי' ה) להלכה. אבל מי נוהג כך, שהרי הרש"ל (פ"ח דחולין סי' כה) - שהיה בדורו של מרן - תמה על זה, איפה ראינו נטילת ידים פעמיים לסעודה?! ולכן חלק, וגם השיירי כנסת הגדולה (שם הגב' י"א ד) - לפני כ-300 שנה - תמה על זה. וכן כתבו הטורי זהב (סק"ה), האליה רבה (סק"ז), הכסא אליהו (סק"א) - לרבי אליהו ישראל, פרי מגדים (סי' קע א"א סק"ב), נהר שלום וינטורה (סק"ב) שלא לברך על נטילה זו. וכן כתבו הבן איש חי (פר' קדושים אות כא) והכפ"ח (סי' טז). גם בספר נתיבי עם (סק"א) לרבי עמרם אבורביע, כתב שהמנהג שהיוצא לשירותים באמצע הסעודה נוטל ידיו ולא מברך.

מחלוקת בברכה

טז. את ההלכה הזו כתבנו לפני שלושים ושלוש שנה, בילקוט יוסף (סי' קעה, עמ' רלא), ואחי הרה"ג רבי דוד שליט"א כתב, שכנגד האחרונים הנ"ל יש ראשון והוא הרמב"ן, וגם הבית יוסף הביאו ופסק כמותו. והתשובה לכך, שהרי זו להקת גדולי האחרונים, אטו לא ראו בית יוסף?! והרי האליה רבה כתב שמצא גדולה מזו בדברי ראשון, והוא ספר האגודה (זימא סי' ה), שאף בהלך והפליג אין צריך לברך¹⁶. ומה שהעיר עוד שזו מחלוקת במצוה ואגב הברכה, זה פלא, שהרי הפוסקים הנ"ל דיברו מפורש שיש ליטול ולא לברך, והויכוח על הברכה. וגם המנהג פשוט שלא לברך, לא שמענו על מי שנכנס לבית הכסא או נגע במקומות המכוסים באמצע סעודה ונטל ידים בברכה.

סומא מברך על ציצית

יז. ועוד נפקא מינה לענין סומא המתעטף בציצית, שנחלקו הפוסקים אם סומא חייב בציצית או לא, ורוב הפוסקים ומרן השלחן ערוך (סימן י"א ס"א) פסקו דסומא חייב בציצית, וכתבו האחרונים דסומא מתעטף בציצית ומברך, והיינו משום שהמחלוקת במצוה ולא בברכה. אלא דאי משום הא לא איריא, דיש לומר דבכהאי גוונא שיש ספק אם בכלל חייב במצוה או לא, גריע טפי, וכמו שכתב הפרי חדש (ויד"ס סי' כ"ח ס"ק יז), וראה בזה בשו"ת יביע אומר חלק ה' (ח"א סימן מב אות ו). אך מצד המנהג גם הסומא מברך להתעטף בציצית, בצירוף סברת הרדב"ז, וכמו שכתב בשו"ת רב פעלים חלק ב' (סימן ז), דזה כלל גדול בדיני ברכות, בדבר שיש בו מנהג ברור ופשוט לא אמרין ספק ברכות להקל. וכל זה דלא כמו שכתב מהר"ח פלאג' בלב חיים (סי' ק) שסומא לא יברך על ציצית, משום סב"ל.

בשבע הבא אי"ה הרב המקדים יתחיל ב-23:00, השיעור ב-23:30, ובערך ב-24:30 סליחות עם השליח צבור נז"י רבי משה חנושה. וכדאי לנוח טוב בשבת, בלי לומר מפורש שרוצה שיהיה לו כוח ללמוד בלילה...¹⁷

¹⁶ צריך לחפש ולפתוח ספרים, כשכתבנו את הילקוט יוסף היה לידי ארון, מצד אחד כל הראשונים, ומצד שני כל האחרונים על השלחן ערוך, מאמר מרדכי, ברכי יוסף, מאמר מרדכי, יפה ללב, ועוד, והייתי פותח אחד אחד, כי צריך לפתוח ספרים ולא להיות עצל, כי זה לא שיעור כללי לומר מהלך יפה וגמרנו, אלא צריך לדעת הלכה למעשה. [וכבר כתב מוהר"י קנפנטון בספר דרכי הגמרא (בסוף הספר): אין חכמת אדם מגעת אלא עד מקום שספריו מגיעים, ולכן ימכור אדם כל מה שיש לו ויקנה ספרים. כי מי שאין לו ספרי הגמ' א"א להיות בקי בש"ס, וכן מי שאין לו ספרי רפואה לא יוכל להיות בקי בה, וכמו כן מי שאין לו ספרי הגיון או החכמה לא יהיה חכם בה, ולזה אמרו ז"ל מרבה ספרים מרבה חכמה, ופירשו"ז ז"ל על "וקנה לך חבר", חבר ממש, ויש אומרים ספרים, כי הספר הוא חבר טוב, והקורא בספרים שאולים הוא בכלל והיו חיך תלואים לך מנגד. (וזה גילוי על חכמתו של מרן זיע"א ביחס לשאר גדו"י, מחמת ריבוי הספרים החשובים שהיו בביתו ובמחוז). ועי' בהקדמה לרב פעלים ח"א.]

¹⁷ שבע שעבר נפגשתי עם משפחותיהם של החטופים, וגם הם נמצאים כאן. אנחנו עושים כל מה שיכולים, מדברים עם מי שאפשר, שצריך לשחרר אותם, כי זה פיקוח נפש עכשווי. ואילו המחבלים שישוחררו יתכן ויחזרו לחבל, אבל זה לא עכשווי, כך כתב מרן ביביע אומר (ח"י ח"ו סי' ו' אות טז-כא) בתשובה ארוכה בנושא זה, כדאי לעיין שם. אני ישבתי בבית הדין והראו לי שהחמסניקים היגו חטופים, כולם רוצחים. ולכן אנחנו משתדלים לעשות מה שיכולים, וגם צריך להתפלל עליהם, כל יום להמשיך לומר אחר התפלה שלישה או ארבעה פרקי תהלים, או בפתיחת ההיכל בשני וחמישי, שיחזרו לביתם לחיים טובים ולשלום, אמן.